

לאברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, ט)
 "זה יוסף שהיה אז בחימה" (ר"ט)

מתורתו ומשנתו של
 שר התורה הגאון הקדוש
 רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת ויצא תשפ"ב • גליון מ"ח • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

גליוני הש"ס

ברכות כז:

ויפגע במקום וילן שם וגו' (כח, יא).

גדר תפלת ערבית רשות

איתא בברכות (כז,): תפלות אבות תקנום, יעקב תקן תפלת ערבית, שנאמר ויפגע במקום וילן שם, ואין פגיעה אלא תפלה, שנאמר (ירמיה ז, טז) 'ואתה אל תתפלל וגו' ואל תפגע ב', עיין שם, ועיין שם (כז): דתפלת הערב אין לה קבע, וכמאן דאמר תפלת ערבית רשות.

עיין כלבו (סימן ח) וז"ל: וכתב הרמב"ם ז"ל, לכך לא תיקנו קדושה בערבית, מפני שהיא רשות. ופליגא, והכתיב (דברים י, יב) 'מה ד' אלקיך שואל מעמך', ואמרו רבותינו ז"ל (מנחות מג): אל תיקרי מה אלא מאה, והלא כ"ג ברכות שבלילה? במנין מאה, אלא מה רצה לומר תפלת ערבית רשות, רצה לומר שיש ברשות האדם לאומרה בערב וקודם שקיעת החמה, לולא קריאת שמע שחייב אדם לאומרה עם הכוכבים. וכן היו עושים רבותינו ז"ל בימי פוליו הקיסר שגור שמד וביטל דתם, והיו הולכים קודם שקיעת החמה לבית הכנסת ומתפללין תפלת ערבית, וכשהיה לילה היו אומרים קריאת שמע בביתם, עכ"ל, והמה דברי חידוש ותימיה'.

תפלת ערבית רשות מפאת חיוב התפלה וחיוב מאה ברכות אפשר לצאת בברכות אחרות

והקושיא שהקשה, הא י"ט ברכות דתפלת ערבית הם ממנין המאה ברכות, דהם חיוב כמבואר במנחות (שם) חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, ואם כן איך אפשר שהתיה תפלת ערבית רשות. הנה בפשיטות לא קשיא, דאי מצד חיוב מאה ברכות אפשר לממלינהו באספרמקי ומגדל, כי היכי דעביד רב חייה בריה דרב אויב בשבתא וביומא טבא, כמבואר במנחות (שם), אלא דבחול לא הוצרך לכך כיון שבאמת היה מתפלל ערבית, אבל לחייב בתפלת ערבית מכח זה הרי אי אפשר, כיון דאפשר להשלים המאה ברכות על ידי ענינים אחרים, ואנן אמרינן רק דמפאת חיוב התפלה בעצמותה תפלת ערבית היא רשות, אבל לא איירינן בענין חיוב הברכות. ואין הכי נמי דאם לא ישלים המאה ברכות בענינים אחרים, ודאי יוכרח להתפלל ערבית בשביל השלמת המאה ברכות, אלא דבהא לא איירינן רק בחיוב התפלה מפאת עצמות ענין התפלה, וזה פשוט.

גליוני הש"ס

ירושלמי דרעים כ"ד א אות לד

ויידא ויאמר מה נודא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים (כח, יז).

מצות עשה - אהבה; לא תעשה - יראה ולכן במקדש מקום ה'נורא' - לא תעשה עדיף

אין עשה דוחה לא תעשה שבמקדש (זבחים צג): הטעם, דעשה דוחה לא תעשה, משום דעשה ענינה אהבה, ולא תעשה יראה, ואהבה עדיף מיראה, כמבואר ברמב"ן (פרשת יתרו כ, ז), ועל כן במקדש דשם ענין היראה, עיין ירושלמי ברכות (פ"ד ה"ה) משום יראה יוצאה לעולם, וכן בבבלי תענית (טז), וכן בירושלמי ברכות (פ"ז ה"ג) דירמיה אמר 'האל הגדול הגבור' (ירמיה לב, יח), ולא אמר 'נורא', והואיל וחרב בית המקדש, דאין נורא אלא בית המקדש, שנאמר (תהלים סח, לו) 'נורא אלקים ממקדשיך', וכן נאמר 'מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים'. ועל כן אין שם עדיפות לאהבה על יראה, כיון דשם מדרגת היראה, ולכן אין היראה נדחית מפני אהבה, ודוק'.

בית האוצר

מערכת א כלל א אות ז

ויידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלקים עמדי וגו' (כח, ט).

יעקב נדר לדורות - ולכן למידין אף מקודם מתן תורה שנודרים בעת צרה

עיין תוספות חולין (ב: ד"ה אבל) שכתבו, דאפילו למאן דאמר (שם ב, וברש"י ד"ה לא יהיה בך חטא) דנודר חוטא הוא, מכל מקום בעת צרה שרי, כדאמרינן בבראשית רבה (ע, א) 'ויידר יעקב נדר לאמר', לאמר לדורות שיהיו נודרין בעת צרה. וקשה, דהא אין למידין מקודם מתן תורה, ולפי מה שכתבתי (בית האוצר מערכת א כלל א אות ז ד"ה וע"ע - הא') דבמה שתיקנו האבות בפירוש לדורות הבאים לא שייך הא דאין למידין כו', נראה.

אם יש להוכיח מדברי המדרש שאין למידין מקודם מתן תורה

ואדרבה, יש להוכיח אפסא, מדכתיב לאמר לדורות כו', ומוכח דלולא תיבת לאמר, אזי מנדר יעקב גופיה לא היה אפשר ללמוד דמותר לנדור בעת צרה, ואף על גב דאיטור נדר הרי הוא רק מטעם חשש תקלה שמא לא יקיים (עיין נדרים טז), וזה

שייך גם בבני נח - למאן דאמר בירושלמי (נזיר פ"ט ה"א) דבן נח איתיה בבל יחל, ועל כרחק הטעם דאין למידין מקודם מתן תורה. ויש לדחות, דלאמר אתי לאשמעינן דמצוה לנדור בעת צרה, מה שאין כן לולא לאמר היה רק היתר - לא מצוה'.

אוצרות יוסף

דרוש ח פייסקא כו

ותהדר עוד ותלך בן ותאמר הפעם אוּדָה אַת ד' (כט, לה).

בלאה התאחדו מדת הודאה וענוה - ולכך זכתה לריבוי בנים

הנה, מציינו בענין ענוה ובענין הודאה ענין שוה, שנאמר בשניהם הלשון 'מאוד מאוד', בענוה נאמר (אבות פ"ד מ"ד) מאוד מאוד הוי שפל רוח, וכן בהודאה נאמר (ברכות פ"ט מ"ה) הוי מודה לו במאוד מאוד, וזה מורה כי הענוה וההודאה הם דברים מתאימים יחד.

והענין מובן בפשיטות, כי ההודאה הנה היא תולדות הענוה, כי מי שאינו עניו, ורואה לעצמו מעלה ומעשים טובים, הנה כאשר ייטב לו, יחשוב כי בשכר מעלתו ומעשיו הטובים באה לו הטובה, ואין עליו חיוב להודות עליה, כי את שלו הוא נוטל, ומה שאין כן מי שהוא עניו ולבו נשבר בקרבו, ואין רואה לעצמו שום מעלה ומפעל טוב, הנה איש כזה כאשר יגיע לו טובה, הנה הוא חושבה לחסד חנם ממנו יתברך, ולא בשכר מעלתו ומעשיו באה לו, כי הלא אין רואה לעצמו מעלה ומעשים טובים כלל. ואם כן אחרי היותה רק בחסדו יתברך, הנה ודאי יש לו להודות לו יתברך על התחסדו עמו והשפיעו לו בחסד חנם, ונמצאת ההודאה איפוא תולדות הענוה, וכמובן.

ועל כן, לאה דהיה ענינה הודאה, וכש"ס ברכות (ז): מיום שברא הקב"ה את עולמו לא היה אדם שהוודה להקב"ה, עד שבאתה לאה והודתה שנאמר 'הפעם אודה את ד', הנה היה ענינה גם כן ענוה, כי ההודאה והענוה מתאימים יחד, ועל כן זהו שהולידה לאה יותר משאר האמהות.

והוא כענין הכתוב (לעיל, י כו-כט) 'ויקטן ילד את אלמווד וגו' כל אלה בני יקטן', דאמרו ז"ל במדרש (ב"ר לו, ז) דזכה להעמיד י"ג משפחות גדולות על שם שהקטין את עצמו, הרי דהענוה בה ענין ההולדה, ודוק. וטעם הדרש 'ויקטן ילד' כו' על שם שהקטין את עצמו, הווננו דבשכר שהקטין את עצמו, זכה מדה כנגד מדה להולדת תולדה, דענינו הוא 'גדלות', וכש"ס יבמות (מז). קטן ויש לו בנים זהו גדול, ובשבת (סח) שבת דאית ביה אבות ותולדות תני כלל 'גדול', ודוק'.

פשוט, משום דניתנה תורה ונתחדשה הלכה, עיין שבת קלה'.

ז) וכן כתב בענין יוסף במדרש שם בשם היפה תואר: 'דאף על גב דבעלמא נודר נקרא חוטא, אבל בעת צרה 'מצוה' לידור דבר מצוה, כדי שיעני עליו באותה שעה, והיינו דכתיב הכא 'יודר יעקב נדר לאמר', לאמר לדורות שיהיו נודרים בעת צרה, להיות לבם נכון בטוח בה' בזכות המצוה' (והנה עוד גליון פרשת חקת גליון כו עמוד א).

ט) וכן כתב רבינו לגבי יקטן ביתר ביאור, באוצרות יוסף מאמר לבנה פייסקא קטן ד"ה והנה עוד (ענין עוד גליוני הש"ס עבודה זרה י ברא דרדוש שם הפסוק - ירמיה מט, ט) 'הנה קטן נתתיך בבנים, שאין משיבין מלך בן מלך, שכתב רבינו: 'יבן על פי גמרא יבמות מז. גדול ואין לו בנים וזו חקן, והכי מיני מין דאין לו ירושת בנים לענין המלכות, לפי כראא קרא קטן לענין זה'.

א) עיין רמב"ם הלכות תפלה פ"ט ה"ט: 'ואינו חוזר להתפלל בקול רם ערבית, לפי שאין תפלת ערבית חובה, לפיכך לא יברך ברכות לבטלה, שאין כאן אדם שנתחייב בהם כדי להוציאו ידי חובתו', ולפי הנראה הבין הכלבו שכונות הרמב"ם לומר, דעל כן אין קדושה בערבית משום שאינו אלא רשות. אמנם כן הוא להדיא בראב"ן ברכות סימן קטט: 'ומדלא תקינו קדושה בערבית, כמו בשחרית ובשאר תפילות, משמע שהווא רשות'.

ב) י"ט ברכות דתפלה וד' דקריאת שמע. ג) לומר ד'תפלת ערבית רשות' היינו זמן התפלה, ולא ענין התפלה - כפי פשוט הדברים. ד) אפשר למלאות חובת מאה ברכות, באספרמקי היינו בשמים, ומגדי היינו מיני מגדים שטעוניהם ברכה, רש"י מנחות שם ד"ה באספרמקי.

חלק ממצוה - האם נמנה כמצוה בפני עצמה

מתוך תשובת רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל זי"ע

אל הרה"ק רבי פינחס מנחם מפיליץ זצ"ל

בעל 'שפת צדיק' ונכד הרה"ק בעל 'חידושי הרי"ם' מגור זי"ע

לקראת יומא דהילוליה - י' כסלו (תרפ"א)

~ שו"ת בן פורת ח"א סימן ח ~

ונראה שמסתייע מלשון הגמרא שקרא 'עבודות' לכל אלה כו'. ומבואר דעת הרמב"ן דיש למנות כל עבודה מצוה בפני עצמה.

ואם כן, הכי נמי מתנות דפנים - דהן עבודה בפני עצמה, וכן מתנות דהיכל דהם גם כן עבודה בפני עצמה, וכלשון רש"י יומא הנ"ל דטעמא דרבי מאיר דעבודה שלא נגמרה - כמי שאינה כו', ואם כן מדגמר כל מתנות שבפנים ונשפך הדם אינו חוזר לפנים - רק מתחיל בהיכל גם לרבי מאיר כמבואר ביומא שם, אם כן על כרחך דפנים והיכל כל אחד עבודה בפני עצמה, ומשום הכי חשוב הפנים שפיר שנגמרה עבודה. ואם כן כיון שכל אחד עבודה בפני עצמה - שפיר יש למנות כל אחד מצוה בפני עצמה, ואין זה דבר זר כל כך.

מרש"י מוכח שכל המתנות נחשבות כעבודה אחת

ואולם ברש"י מנחות (סו: ד"ה והאי) כתב, דכל הזאות דפנים ודהיכל כו' עבודה אחת [ובזבחים (מב: ד"ה כי הדר מדי) מסיים גם כן, זיל הכא חצי עבודה היא כו', יעוין שם].

כל הוא והוא נחשבת מצוה בפני עצמה

ואולם מסוגיא דיומא שם (סא:) יש להוכיח קצת עוד יותר מזה - דלא לבד דהפנים והיכל כו' כל אחד עבודה בפני עצמה, רק דגם בפנים גופיה כל הזאה והואה בפני עצמה היא עבודה בפני עצמה, וכן בהיכל כו'. וזה מדאמר יומא שם (סא:) אשם מצורע שנשפך דמו קודם מתן בהונות - באנו למחלוקת רבי מאיר כו' [לפי גירסת התוספות שם (י"ה אשם)], ואם כן באשם מצורע הרי שני כהנים מקבלין דמו - אחד בכלי לזבוח ואחד ביד לבהונות כמבואר ביומא שם ובזבחים (מז:), והוא ליה כשני כלים דמוכח מתוספות זבחים שם (מב: ד"ה כי) דחשוב שתי עבודות יעוין שם היטב. ואף על גב דכאן לא הוי שני כלים ממש, כי אם כלי ויד, מכל מקום אין סבירא לחלק בזה וכמונן.

ועוד, דבזבחים (צב:) אמר לענין חטאת העוף דצוארה ככלי שרת דמי כו', וברש"י שם (ד"ה ככלי), שהרי לא הוזקקה בקבלת כלי וזהו קלייה כו', ואם כן הכי נמי היד הוא הכלי שלו כיון שלא הוזקק לכלי. וכן מוכח עוד במנחות (פז:) דהיכא דלא בעי כל רך כשר ביד נחשב היד ככלי, יעוין שם היטב ברש"י (ד"ה מ"ט) דלמד, דכשר ביד - חשיב היד ככלי והוא ליה הנתניה מימין לשמאל כנשפך מן הכלי על הריצפה דאינו נפסל [יעוין זבחים (לב:), יעוין שם]. [ואולם ביומא (מח:)] הוא איבעיא אי ידו כצואר בהמה או ככלי שרת כו', יעוין שם היטב. וכן בירושלמי שם בעינן אי הפנים עשו אותן ככלי שרת לקדש כו', יעוין שם היטב (צ:).

ואם כן כיון דבאשם מצורע חשוב שתי עבודות - אם כן על כרחך גם בהך דיום הכיפורים חשוב שתי עבודות, דאם לא כן מאי אמר 'באנו למחלוקת' כו', דילמא רק ביום הכיפורים פליגי דהוי עבודה אחת, ומשום הכי סבירא ליה לרבי מאיר דכיון דלא נגמרה העבודה חשיב כמי שאינה, ומה שאין כן בהך דאשם מצורע דהוי שתי עבודות, שפיר יש לומר דלכולי עלמא לא אמרינן דחשיב כמי שאינה (ב:).

ה ש'מצוה' הוא שם משותף לכל ההזאות, שכולן יחד נקראות בשם מצוה. [ראה **שמונה פרקים** להרמב"ם פרק א אות ד ובפירוש **חסד לאברהם** שם ד"ה בשתוף].

ו 'מלשמרו, נידון בגיהנם'. רש"י. ובהמשך הגמרא: "אמר רבי יוחנן, לא ניהא למורייהו דאמרת להו הכי [אין הקדוש ברוך הוא רוצה שתהא זן את ישראל כל כך לפי חובה. רש"י], אלא אפילו לא למד אלא חוק אחד - והיה בכל הארץ נאם ה' פי שנים בה יכרתו ויגועו והשלישית יותר בה' [וכריה זי. ח.]."

ז ראה **תפארת יוסף** פרשת בשלח עמוד שוב הערה קג, בארוכה.

ח ראה עוד בדברי רבינו **בשב דנחמתא** אות ה פיסקא ד-ה; יג-יד.

ט לשון **הרמב"ן**: "ואלה העבודות נמנות מצוות, שהכהן כשעושה אחת מכל אלה עושה מצוה ומבכר עליה".

י בהמשך דבריו ד"ה והנה היות, האריך רבינו עוד לברר אי מתנות דפנים והיכל עבודות בפני עצמן הן.

יא ראה עוד **גבורות שמונים** אות סא ד"ה והנה כ"ז - ד"ה וכו', שהאריך רבינו בענין יד ככלי לגבי קבלה בקרבן במחה.

יב בהמשך דבריו האריך רבינו אם כל הזאה והואה מצוה בפני עצמה.

קצתית על כל פנים, או דילמא היא כמי שאינה, ואם כן הכי נמי במצוות יש לומר כן.

מחלוקת אם מספיק קיום מצוה אחת או כל המצוות

[ומעין זה הוא גם כן פלוגתא דרבי יוחנן ורש לקיש בסנהדרין (קיא:) על הכתוב (ישעיה ה, יד) 'לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חוק', דריש לקיש סבירא ליה למי שמשייר אפילו חוק אחד, ורבי יוחנן סבירא ליה דאפילו לא למד אלא חוק אחד כו', יעוין שם. דכל התורה גם כן אחדות אחד, וכל מצוה כלולה מכל התרי"ג כמבואר **בספרי החכמה** (יעוין זוה"ק פנחס רע"מ רכח: מגלה עמוקות פרשת במדבר ד"ה במדבר), והוי הכל כמצוה אחת. ואם כן הרי זה פלוגתא גם כן, דלרבי יוחנן יש אל החלק חשיבות 'חלק' על כל פנים, ומגוין עליו לבלתי ירחיב שאול כו', וריש לקיש סבירא ליה דבעינן קיום כללי ולא יהיה שיור אפילו חוק אחד".

ואזדו לטעמיהו לפי זה, מעין סברת פלוגתתם בענין חצי שיעור באיסורין (יומא עג:) אי החלק חשוב חלק על כל פנים, ודו"ק].

בציצית שני ציווי העשיות נקראים בשם 'מצוות'

ולשון 'מצוה' דנקיטנא, ימצא כוה בפירוש המשנה להרמב"ם מנחות ריש פרק ד' (מ"א ד"ה תהלת) דכתב, מצות ציצית כולל שתי מצוות - א. לבן, ב. תכלת, יעוין שם היטב בלשוננו. ואף על פי שהוא עצמו ז"ל כתב **בספר המצוות** (שורש י"א ד"ה ואומנם) דלבן ותכלת מצוה אחת, יעוין שם. **ובספר הדי הלכות ציצית** (פ"א ה"ג) כתב גם כן: נמצאו במצוה זו שני ציוויים כו'. וכזה גם כן כוונתו בפירוש המשניות דיש שני ציווי עשיות - הטלת לבן והטלת תכלת. וכזה גם כן כוונתי בספרי **קקראי** לעבודה שנצטווה לעשות בפנים מצוה, אבל ודאי לא עלה על דעתו דיוחשב מצוה בפני עצמה למניין.

לרמב"ם כל קבוצת מתנות נחשבת כעבודה ומצוה בפני עצמה

ומה שכתב שאם מצאתי סמך דכל קרבן הוי מצוה בפני עצמה כו', כבר כתבתי שלא עלה על דעתי כזאת. ואולם עם כל זה, אילו באתי לתרץ דברי בספרי שיתכנו ככתבם וכלשונם, אין זו הנמנע, כי **הרמב"ן** כתב בספר המצוות (שורש י"ב עמוד קפז): ועל הדרך שאמרו מנחות (גח:) מניין לרבות ט"ו עבודות כו', ואלה העבודות נמנות מצוות כו', ויעוין שם בספר **לב שמה** (עמוד קסט ד"ה אף) שכתב:

אלא ממקום שפסק.

ד ז"ל רבינו שם: "ומבואר לענין דבספס הל"ל הוא דפליגי, דרבי מאיר סבירא ליה דגבי מצוות עשה כל זמן שאין גומר המצוה כולה בשיעורה אין במעשהו כלום, ועל כן כיון דשיעור ההזאות הם שמונה, לכן אם נשפך הדם באמצע, איזו מקצת ההזאות שנתן - אף מקצת לא חשיב, ולכן בהביאו דם אחר מוכרח להתחיל בתחלה, דאי אפשר שיצטרפו הזאות דדם השני עם הזאות דדם הראשון, דהזאות דדם הראשון כמאן דליתנייהו כלל דמיין, דרק כשגומר כל ההזאות - אז הוא דהוי גם הזאה הראשונה מקצת הזאה וחלק המצוה, אבל כל זמן שלא גמרן אינם כלום וכאלו לא נתן עדיין כלום דמי, ועל כן בהביאו דם אחר שפיר צריך להתחיל מתחלה, וכמונן. ורבי אלעזר ורבי שמעון סוברים דגם חצי שיעור דקיום מצוה הוא קיום של חצי שיעור על כל פנים, וחשוב קיום מקצת אף על פי שלא נגמר, ועל כן שפיר אין צריך להתחיל אלא ממקום שפסק, דהזאות שנתן כבר מדם הראשון שפיר טובים הם ומצטרפים עם שאר ההזאות דדם השני, דנהי דלא גמר מצות ההזאה מדם הראשון, עם כל זה קצת מצוה דעבד עבד, וחשוב שפיר חלק המצוה, ומצטרף שפיר עם החלק הנגמר מדם השני להחשב קיום מצות ההזאה בשלימות, ודו"ק".

א בין השיטין ניכרת ההערכה הרבה שרחש רבינו כלפי האי גאון וצדיק, וזו לשון רבינו ביום המכתב: "ויצר להעיר עוד מכמה דוכתי, ואין בכחי להאריך עוד מפני חולשת כחי, וגם ממחר אנכי להשיב מפני הכבוד. יידודו הנדרש שלום תורתו וצדקתו הרמה, יוסף ענגיל".

תשובה נוספת מרבינו אליו נדפסה בשו"ת בן פורת חלק ב סימן ט, בעת שכבר ישב על כס ההנהגה בעיר פילץ, ורבינו פותח את מכתבו אליו ברוב כבוד: "**כבוד קדושת הרב הגאון הצדיק המפורסם נר ישראל עמוד הימיני, פטיש החוק, שלשלת היוחסין כבוד קדושת שם תפארתו מהו' פנחס מנחם שליט"א יוסטמאן אבד"ק פיליץ**", ומסיים: "והנה כתבתי כל זה לפום רהיטא כפי מה שעלה בהשקפתי הראשונה **מדי שומי מכתב קדשו לפני, כי הנני עט ממחר להשיב לכבוד קדושתו מפני הכבוד כו'**. דברי הדרוש שלום כבוד תורתו וקדושתו הרמה, חותם ביראת הכבוד, הקי יוסף ענגיל".

ב ראה **מחזיקי ברכה** או"ח סימן תעה אות ה ד"ה מעתה - ד"ה וכבר **מהרי"ט** אלאגי בכורות פ"ח אות פא ס"ח ד"ה והנה ראיתי - ד"ה ולפי **ג** דרבי מאיר כבר שאם נתן מקצת מתנות שבפנים ונשפך הדם יביא דם אחר ויתחיל בתחלה, ורבי אלעזר ורבי שמעון סוברים שאינו מתחיל

ידוע תדע

הרחבת הידיעות במשנתו של רבינו

'יוצר אור ובורא חשך' (תפילת ערבית) - כדי להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום (ברכות א:), לאיזה צורך תקנו חז"ל כן?

תשובה ל'ידוע תדע' מפרשת תולדות: אין אכל יצחק מצידו של עשו, הא היה ישראל מומר לעכו"ם ששחיתו פסולת?

ראה בית האוצר ח"א כלל א אות יט

זשנת חרמים

מכתבי הלומדים עם הארות ומשא ומתן במשנת רבינו

לכבוד הגליון הנפלא 'אברך'.

א) מה שדן (גליון מה, פרשת וירא עמוד א) בענין כל כבודה בת מלך פנימה. יש לציין הרמב"ם הל' אישות פי"ג סי"א, וז"ל: דגנאי הוא לאשה שתהיה יוצאה תמיד, פעם בחוץ ופעם ברחובות וכו', ולא יניחנה לצאת אלא כמו פעם או פעמים בחודש לפי הצורך, לפי שאין יופי לאשה אלא לישיב בזוית הבית, דכך כתיב 'כל כבודה בת מלך פנימה; עכ"ל.

ב) מה שהקשה (שם) איך לומדים תפלה מהאבות שהוא קודם מתן תורה. עי' בספר עין הרועים להגאון המהרש"ם בדף ל', שכתב יסוד דאי איכא טעמא מסברא שפיר ילפינן, וזוה מתורץ כמה קושיות עיי"ש. הכי נמי מסברא יש להתפלל להקב"ה שרק הוא יתברך יכול לעזור ורק לו יש להודות, לכן שפיר ילפינן מקודם מתן תורה.

ג) מה שדן אי זריזין מקדימין למצוות אי הוי חיוב גמור, עי' בשדי חמד מערכת יו"ט סימן א' ס"ק י"ד שהביא דיש דס"ל דחיובו הוא מן התורה, עיי' שם מה שדן בזה.

ד) מה שדן (שם עמוד ב) אי איכא איסור מסייע לעכו"ם, וציין כמה מראה מקומות. ויש להוסיף, עי' ביו"ד סימן קנא ס"א ברמ"א שהביא מחלוקת, ועיי"ש בש"ך סק"ו ובפ"ת ס"ק ד' ובגליון מהרש"א שם.

ואכתי יש לעיין מה שתירץ רבינו זצ"ל, דמשום הכי נתן להם אברהם אבינו חלב אע"ג דהיה אסור להם, משום דאין איסור מסייע לגוי. וצריך ביאור לפי מה שכתב התבואות שור, מובא בהגהות יד אברהם על יור"ד סימן ס"ב על הש"ך סק"ג, דאם מזמן גוי לביתו הוי כמאכילו בידים, וראיה מגמרא חולין ל"ג דאין מזמנין גוי על בני מעיים, כיון דאסור לגוי משום אבר מן החי, אלמא דגם לטייע אסור, אלא על כרחך כיון שמזמנין לביתו הוי כמאכילו בידים, עיי"ש.

ואם כן הכי נמי אברהם אבינו ע"ה להמלאכים שסבר שהם ערביים לתוך ביתו להאכילם, אך לא קשה דאברהם אבינו ע"ה כשהזמינם אמר רק 'אקחה פת לחם' וכו', רק אחר כך כשהיו תוך ביתו הביא לפניהם חלב וכו', ואם כן בשעה שהזמינם הזמינם לאכול רק מה שמותר להם לאכול, ורק אחר כך הביא לפניהם חלב ולא צוום לאכול, כה"ג לא הוי כמזמנין לאכול מה שאסור להם והוי רק מסייעם, דמותר לו לטייע להניי שיטות הנ"ל, ולפי זה מובן למה אברהם אבינו ע"ה לא הזמינם לאכול חלב רק פת לחם, כדי שלא יהא בכלל כמאכילו בידים, והוא כפתור ופרח לתרץ הגאון רי"ע זצ"ל.

ה) מה שהקשה (גליון מז, פרשת תולדות, עמוד א) אי אסמכתא לא קניא הוא מסברא, אם כן גם בבני נח יהיה כן, ונשאר בצ"ע. עי' תשובות חתם סופר חו"מ סי' סו בהראב"ד, ס"ל דאין דין אסמכתא לעכו"ם משום דמן התורה אסמכתא קניא, אלא שחכמים תקנו להפקיע קנין שנעשה לא ברצון גמור, ובעכו"ם לא תקנו, והניינו על דין תורה. ועיי"ש דישראל מעכו"ם קונה באסמכתא. אם כן יעקב שהיה דין ישראל קנה מעשיו שדינו כבן נח באסמכתא, ודו"ק.

ו) מה שתמה (שם) בדברי הר"ע. נראה לפרש, דעל כרחך משמע 'וישמר משמרת' שעשה משמרת למשרת, היינו גזירה לגזירה, ועל זה הביא ראייה דחז"ל דרשי דגזירין גזירה מדכתוב 'וישמרת את משמרת' דמשמע דתיבת משמרת אינו הרחקה אלא דין התורה, דדרשו רק עשו משמרת להתורה, ומינה משמע דאין גזירין גזירה לגזירה, הגם שאינו לשון חז"ל אלא כן משמע מהדיק דרק חדא גזירה אשכחן דגזירין, ועל כרחך משמרת אינו הכונה גזירה, אלא משמרת היינו דין תורה, הכי נמי וישמור משמרת, משמרת אינו הגזירה אלא דין התורה, ורק וישמור הוי הגזירה, ודו"ק. כי קוב לזאת הפשט, ואם לא הבנתם, אני יכול להסביר טפי.

ז) מה שדייק (שם עמוד ד, מדור 'משלחן בזהר') מרש"י שכתב המוסר עובד אורייתא, דמשמע דעובר מן התורה 'לפני עור'. על כן אכן האריכו הפוסקים דאשכחן כמה פעמים דעובר הוי רק דרבנן, ועי' בשדי חמד ח"ה מערכת עין כלל ס"ד, שהביא הרבה מראה מקומות לזה.

ברכת התורה

הק' שמאי קהת הכהן גרוס

[חבר הביד"צ דקהל מחזיקי תדת ובעמק"ס שבט הקהתי]

"יוסף - צפנת פענח"

דמטמרן גליון ליה' (ב)

(בראשית מא, מה ובתרגום אונקלוס)

אודות כוחו הגדול של רבינו בחכמת הנסתר ובקיאותו העצומה בתורת הח"ן

"מקבילות הלולאות"

רבינו העמיד יסוד איתן בכתביו, כי "מה שהוא מקובל בחכמת האמת, הוא גם כן במקומות רבים בש"ס ובמדרש רבה ותנחומא". על פי יסוד זה ערך רבינו את מאמריו בתורת הנסתר והיא היא הדרך שסלל לעצמו בנתיבותיו בתורת הח"ן.

כל מגמתו בחידושים אלו שנתרו לנו לפליטה, היא להראות איך תואמות חכמת האמת והקבלה עם תורת הנגלה והינן כתרי רעין דלא מתפרשין. וכמו שכתב: "כי הכוונה השטחית (הפשט) עם הכוונה הפנימית - מתאימים יחד". והיתה דרכו להוכיח בעליל כי יסודי חכמת האמת בהירים ומפורשים המה בתורת הנגלה, ככתוב בתורתו: "הנה יש לי להכריח עוד ענין... לעומת העשר ספירות מדברי חכמים הנגלים"; "אביא דברי חכמינו ז"ל הנגלים על היות... כדבר המקובלים".

הפלא הוא, כי השגה מופלאה זו ש"מה שהוא מקובל בחכמת האמת, הוא גם כן במקומות רבים בש"ס ובמדרש רבה ותנחומא", כבר עמדה לפניו בהיותו צעיר לימים, פחות מכן כ"ה שנים, שהרי יסוד זה כבר הביא בקונטרס 'שב דנחמתא' שכתב בהיותו אברך צעיר לימים, יחד עם ראיות ומובאות על דרך זו.

נכדו ר' דוד ז"ל אף מספר, כי "כשהגיע רבינו לגיל של תשע עשרה ויצא מטארנוב, הוא ידע בעל פה את התלמוד הבבלי והירושלמי, ספרא, ספרי ותוספתא, ומכבר כנס לתורת המסתורין של חכמת הקבלה".

לשיטת רבינו, לא הנגלה הוא הטמון בנסתר, להיפך, הנסתר הוא חלק בלתי נפרד מן הנגלה, וכלשונו: "דבר זה הוא סוד מסודות הקבלה, אשר דרכן של חכמים העלילים הדברים האלה בספריהם הנגלים", ולאמיתו של דבר שרשי הקבלה נעוצים בתורת הנגלה.

נקודה נוספת מאיר רבינו בכמה מקומות, כי חכמינו ז"ל העלימו וטמנו ברמז את סודות הקבלה בדבריהם. וכדבריו: "לא היה אפשר לומר בפירוש... כי דבר זה הוא סוד מסודות הקבלה, אשר דרכן של חכמים העלילים הדברים האלה בספריהם הנגלים, לכן הוצרך להלביש הכוונה הזאת

במעטה המליצה"; "לא יכלו בתנחומא לפרש הדבר הזה, יען הוא סוד מסודות חכמת האמת, ואין דרך חכמינו ז"ל לדבר בפירוש ובביאור דברים כאלה בספריהם הנגלים"; "והוא מן הדברים אשר העלימו אותם חכמינו ז"ל, ולא גילו אותם בפירוש בספריהם הנגלים כש"ס בבלי"; "הנה הורו ז"ל באצבע לכוונתנו, וכתבוהו ברמז, כדרכן של ראשונים להעלים דברים כאלה שאין להם הבנה כי אם על פי הצעת יסוד חכמת האמת".

על הצדיקים

פרק מיוחד לימדנו רבינו במשנה זו - כמה גדולים דברי חכמים, הלא המה גדולי צדיקי הדורות, אשר גם בדברי תורתם קיים כלל זה.

וכה לשונו הזהב' אחר שהביא "מתורתו של אחד הצדיקים הוא ניהו הרב הגאון הצדיק מה"ו שלמה הכהן מראדאמסק ז"ל, שכתב בליקוטים שבסוף ספרו תפארת שלמה... וכיוון בזה לדברי המדרש, ממשיך רבינו ואומר: "ובוא וראה כמה גדולים דברי חכמים, כי דברי המדרש אלה - אם יעיין בהם אדם אשר אין ידיעות חכמת האמת הנצרכות להבנתם בידו, אזי כמו זר יחשבו בעיניו, והיו אצלו מן האגדות התמיהות והזרות. ועתה הנך רואה, כי הרב הנ"ל ז"ל אישתמיטו מנייה אז דברי המדרש האלה, וחידיש הוא מעצמו את הדברים - בהיות ידיעות חכמת האמת בידו אשר על פיהם הדברים נאמרים. וככה הם כל האגדות הקשות לחכמינו ז"ל - טעמים ונימוקים עמם, וצריך אתה לעמוד על כל אות ואות מדבריהם הקדושים, כי כל דבריהם הם מקור חכמה - דברי אלקים חיים, ואם ריק הוא - ממוך הוא ריק (דברים לב, מז; עיי' ירושלמי פאה פ"א ה"א)".

מעשה ברבינו שנוזמן לסאכטשאב, וברגש קודש עמד והאזין לדברי תורתו של הרה"ק בעל 'אבני נזר' זצ"ל. לאחר עריכת שולחן הטהור, עמדו החסידים ופירשו את דבריו, זה בכה וזה בכה, והעמיקו בהם, איש איש כפי מדרגתו.

נענה רבינו ואמר: "אין כל ספק שהדברים מפליאים, גבוהים ורמים, אך מה שמפליא ביותר, הוא, שכל רז וסוד בתורת הנסתר, מוצא לו הרבי מיד סימוכין בש"ס ובפוסקים, ועוטה את הדברים במחלצת הפשוט...".

ראב"ד בק"ק קראקא בדור האחרון חיבר ט"ז כרכים אשר בהם הראה כחו הגדול איך התורה הנגלית והפנימית יכונן יחדיו, כאשר העידו גדולים ורבים אשר ראו במו עיניהם, וחבל על דאבדן בעת החורבן הנורא ר"ל, הי"ד".

1) 'מאמר לבנה' פיסקא נד-נה.

2) כאן המקום לציין מעט דוגמאות להסתייגות שרבינו כתב לרוב ענותנותו, בעסקו בדברים העומדים ברומו של עולם, כגון: "ויהי רצון שלא יאמר פינו דבר שלא כרצונו יתברך, ואם שגייתי חלילה - ד' הטוב יכפר בעד"; "וכל דברינו אלה אם שהם נראים ברורים בעזרת השם יתברך, עם כל זה אני אומר אותם רק דרך אפשר, ואם שגייתי חלילה השם הטוב יכפר בעד"; "וכל דברינו רק כמציי מן החרקים, ועם כל זה הם אמיתיים בעזרת השם יתברך" ('מאמר לבנה' פיסקא נה; 'מאמר דוד' פיסקא קלא קפו. וראה עוד 'בית האוצר' מערכת א כלל ג, בסופו).

3) ספר 'אנא עבדא' עמוד 275, וכעין זה בספר 'אביר הרועים' אות קכה.

א) 'גליון הש"ס' יבמות לו, ד"ה וכל היולדת; שם ברכות יד. בתוספות ד"ה טועם; קונטרס 'שב דנחמתא' בתחלתו. וראה להלן מה שכתב רבינו אודות דברי הגר"א בספרו 'יד אליהו'.

ב) 'מאמר דוד' פיסקא כא.

ג) 'מאמר לבנה' פיסקא קיא; 'מאמר דוד' בתחלתו.

ד) 'מאמר לבנה' פיסקא כז.

ה) 'מאמר לבנה' פיסקא כז; מג; 'מאמר דוד' פיסקא יב; יד. וראה שו"ת 'אבני נזר' (י"ד סימן תסט א אות ז); 'הטעם בעולמות העליונים, וחכמים הליבישו הטעם הנסתר בטעם הנגלה, כאשר כתב בספר הקנה... וכיוצא בזה שמעתי מאדמ"ר הרי"ם זצ"ל מגור...'. עיי' שם. וראה עוד בספר 'מראה הדשא' - תולדות האבני נזר ובנו השם משמואל זצ"ל - עמוד קמו ואילך.

וראה בהקדמה לספר 'מגלה עמוקות' מכתב יד עם ביאור 'פרישת שלום', מה שכותב הגאון רבי שלום ווייס זצ"ל אב"ד אהעל בתוך דבריו: "...ואחד המיוחד מגדולי עיד קראקא הוא הג"מ יוסף ענגיל

משלחן גבוה

שאלות ובירורים שעלו על שלחן המערכת במסגרת עבודת עריכת ספרי רבינו

ה

בגליוני הש"ס ביצה ד: העיר רבינו להוכיח מדברי תוספות (שם ל: ד"ה עד) שגם בזמן הזה יש ספק בעצם בכל שני ימים טובים של גלויות, שמא החודש מעובר, שכך כתבו התוספות בתוך דבריהם: "...אם אתי אליהו ואמר דעיברו לאלול", והוכיח מזה רבינו דשייך האינדא עיבור, ובלשוננו: "ומשמע דגם עכשיו דידיעין בקביעא דירחא, עם כל זה שייך עיבור בשמים, או אולי הכוונה אבית דין הגדול, דהוא גם עכשיו - אלא שלא נודע לנו מי הם, ועל כל פנים הוא גם עתה ספק בעצם בכל שני ימים טובים של גלויות, שמא החודש מעובר בשמים או בבית דין הגדול וכתוספות הנ"ל".

ויש בתוך דברים אלה פלא וחידוש גדול, שפשיטא לרבינו שיש בית דין הגדול מאנשים סמוכים גם עתה בדורינו אנו, אלא שלא נודע לי מי הם [והוא כענין צדיקים נסתרים, אשר ידוע לנו שישנם ורק לא נתגלה לנו זהותם], ואותו בית דין יש בכחו לעבר את השנה אם יחפצו. ובוודאי לא המציא רבינו מדיליה פלא הגדול הזה, וחיפשו חברי ורבי המכון מקור לדבר, ולא עלתה בידם. נבקש נא את עזרת קוראינו הנאמנים לחשוף ולגלות המסתומן.

שעשועי יוסף

פרפראות נפלאות בעניניא דינמא

מה שיש לאדם לחם ואינו צריך לבקש מאחרים - נקרא 'עושר'

וַיִּתֵּן לִי לֶחֶם לְאֶכְלִי (פס, ט). וברש"י: כמו שאמר כי לא אעזבך, והמבקש לחם הוא קרוי נעזב, שנאמר 'ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם' (תהלים לז, כח).

באבות (פ"ד מ"א), איזהו עשיר השמח בחלקו. היינו אפילו אין לו עשירות, רק יש לו פרנסה מיגיע כפו ואפילו בצמצום, ומסתפק במיעוט ושמח בו במה שיש לו פרנסה בעצמו ואפילו בדוחק, ואין צריך להיות מקבל מאחרים - נקרא עשיר.

ועיין עדיית (פ"ב מ"ט), האב זוכה לבן בנוי בכח ובעושר כו', ובפירושו הראב"ד (שם ד"ה מפרש) בשם הירושלמי (קידושין פ"א ה"ז) דעושר נלמד מדכתיב (תהלים לז, כה) 'נער הייתי וגו' ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם', עיין שם. הרי דמה שיש לו לחם ואין צריך לבקש מאחרים נקרא זה עושר.

גליוני הש"ס אבות טז: ד"ה איזהו עשיר

'בגד' גם בלשון בני אדם - הוא צמר ופשתים

וַיִּבְגַּד לְלֵבָשׁ (פס, ט).

"עיין שו"ת תשב"ץ (ח"ג סי' ש"א) דמתבאר מדבריו, דגם בלשון בני אדם הוא כן, דסתם בגדים צמר ופשתים, עיין שם היטב [ז"ל התשב"ץ: "ובגדים הם בגדי צמר ופשתים, כי כן דרשו חז"ל, כל מקום שנאמר בגדים סתם, אינו אלא צמר ופשתים, לענין טומאה ולענין ציצית בפ"ק דיבמות (ד)"].

גליוני הש"ס שבת כו: ד"ה הואיל ונאמרו

הר המוריה - מקום היראה כי לימוד התורה צריך להיות ביראה

וַיִּפְגַּע בְּמִקְוֵם (כח, ט), וברש"י: ... הוא דר המוריה.

והבית המקדש אף שעיקרו יראה, מכל מקום היה בו גם עניין תורה - אהבה, והיה בחיבור ליראה, שהיו שם הסנהדרין שבלשכת הגזית שמהם תורה יוצאה (עיין סנהדרין פו). ובירושלמי ברכות פרק תפלת השחר (פ"ד ה"ה), 'הר המוריה' (דברי הימים ב ג, א), חד אמר - שמשם הוראה יוצאה לכל העולם, וחד אמר - שמשם יראה יוצאה לכל העולם [ויש בבבלי תענית (טז) גם כן מעין זה, אלא שהוא שם בשינוי, עיין שם היטב].

והיה התורה מחובר במקדש לעניין היראה, דכך צריך להיות - שלא יהיה לימוד התורה חלילה כשאר חכמות, רק להגיע ליראת שמים - 'למען תלמד ליראה' (דברים יד, כג, וראה גליוני הש"ס ירושלמי מעשר שני פ"א ה"א ד"ה היה), וגם צריך להיות עיקרו מיראה - כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת, וכל שאין כו' (אבות פ"ג מ"ט).

אוצרות יוסף דרוש ה פ"סקא ו

הופיע שוב! הספר הנפלא

יצירה מופלאה ומקורית נערך מתוך כל ספרי נאון הגאונים

הגה"ק רבי יוסף ענגיל ז"ע

ומכתב ידו הק' וקבצים תורניים מתקופות בתוספות הערות נפלאות ומקיפות והשוואות מאירות עינים

כולל קונטרס "אלה תולדות יוסף" סקירה נרחבת ומלאה על תולדות חייו, דרך לימודו ופעולותיו של האי נאון וצדיק

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים: כל מי שיוסייע בהדפסת החיבורים שלי אחיה לו למליץ יושר בעולם העליון

ניתן להשיג את ספרי המכון בחנויות הספרים המרכזיות או בהזמנה טלפונית: 013-510-4720

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיוסייע בהדפסת החיבורים שלי, אחיה לו למליץ יושר בעולם העליון"

(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באזני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולתרומות: טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com

כל הזכויות שמורות למכון 'אוהבי תורה' - להודרת ספרי שד התורה הגאון רבי יוסף ענגיל זצ"ל - מאנסי יצ"ו

Cell: 845-216-8677 | Email: ohaveitorahengel@gmail.com